

**ԳԻՏԵԼԻՔԱՀԵՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

ԱՐՄԻՆԵ ԶԱԽԱՐՅԱՆ

ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիա
Գիտակրթական միջազգային կենտրոնի
Կառավարման ամբիոնի դասախոս
Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի գիտաշխատող
տնտեսագիտության թեկնածու
armine.zakharyan@isec.am

Համառոտագիր

Հոդվածը նվիրված է Հայաստանի Հանրապետությունում գիտության, բիզնեսի և պետության փոխգործակցության ակտիվացման միջոցով ինովացիոն գործունեության խթանման մեթոդների և մեխանիզմների, դրանց արդյունավետ կիրառումը պայմանավորող գործոնների, գիտելիքահեն տնտեսության զարգացման խթանման հիմնահարցերի, ինչպես նաև՝ ՀՀ բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների գործունեության ուսումնասիրությանը:

Արդի պայմաններում գիտելիքահեն տնտեսության զարգացմանը մեծապես կարող է նպաստել գիտության, բիզնեսի և պետության փոխգործակցության ակտիվացումը: Վերջինս ենթադրում է պետական-մասնավոր գործընկերության շրջանակների ընդլայնում: Անշուշտ, ներկայիս տնտեսական պայմաններում առավել արդիական է դարձել ՊՄԳ կիրառությունը նորարարական ոլորտներում: Ներկայումս տարբեր երկրներում պետական-մասնավոր համագործակցության համեմատական դերը նորարարական քաղաքականության մեջ տարբեր է, սակայն ի հայտ է գալիս դրա ազդեցության աճի միտում նորարարական ակտիվության վրա: Պետական-մասնավոր գործընկերության՝ որպես նորարարական քաղաքականության իրականացման արդյունավետ գործիքի բացառիկ նշանակությունը ընդունում են նաև առաջատար արտասահմանյան երկրները: ՊՄԳ ծրագրերը, որոնք սերտ շփումներ են խթանում գիտության և տնտեսության արդյունաբերական հատվածի միջև, և որոնք պետական հետազոտությունները կողմնորոշում են դեպի արդյունաբերական նորարարությունները, բնորոշ են բոլոր տնտեսապես զարգացած երկրներին:

Հոդվածում Հայաստանի Հանրապետության օրինակով քննարկվել են ինովացիոն միջավայրի բարելավման հիմնահարցերը, մշակվել են գիտության,

բիզնեսի և պետության փոխգործակցության ակտիվացման միջոցով գիտելիքահեն տնտեսության զարգացման խթանման որոշակի մեխանիզմներ:

Բանալի բառեր և բառակապակցություններ. տնտեսություն, պետական-մասնավոր գործընկերություն, գիտություն և կրթություն, ներդրումներ, ինովացիոն գործունեություն, խթանում, զարգացում, արդյունավետություն:

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ НФУКОЕМКОЙ ЭКОНОМИКИ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

АРМИНЕ ЗАХАРЯН

Национальная академия наук Республики Армения

Международный научно-образовательный центр

преподаватель кафедры управления

кандидат экономических наук

научный сотрудник института экономики им. М.Котаняна НАН РА

armine.zakharyan@isec.am

Аннотация

Статья посвящена изучению методов и механизмов стимулирования инновационной деятельности в Республике Армения посредством активизации взаимодействия науки, бизнеса и государства, факторов, обуславливающих эффективное применение данных методов и механизмов, вопросов стимулирования развития экономики, основанной на знаниях, а также деятельности компаний сферы высоких технологий РА.

В современных условиях развитию экономики, основанной на знаниях, может во многом способствовать активизация взаимодействия науки, бизнеса и государства (ГЧП). Последнее предполагает расширение рамок государственно-частного партнерства. Безусловно, в нынешних экономических условиях использование ГЧП в инновационных сферах стало более актуальным. В настоящее время сравнительная роль ГЧП в инновационной политике отличается в разных странах, но наблюдается растущая тенденция его влияния на инновационную активность. Ведущие зарубежные страны также признают исключительную важность ГЧП как эффективного инструмента реализации инновационной политики. Программы ГЧП, способствующие тесному контакту между наукой и промышленным сектором экономики и ориентирующие

государственные исследования на промышленные инновации, типичны для всех экономически развитых стран.

На примере Республики Армения обсуждены основополагающие вопросы, связанные с улучшением инновационной среды, разработаны некоторые механизмы стимулирования развития экономики, основанной на знаниях, посредством активизации взаимодействия науки, бизнеса и государства.

Ключевые слова и фразы: экономика, государственно-частное партнерство, наука и образование, инвестиции, инновационная деятельность, стимулирование, развитие, эффективность.

PROBLEMS OF KNOWLEDGE-BASED ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

ARMINE ZAKHARYAN

National Academy of Sciences of the Republic of Armenia

International Scientific-Educational Center

Department of Management, Lecturer

PhD in Economics

Research Fellow at the Institute of Economics named after M. Kotanyan of NAS RA

armine.zakharyan@isec.am

Abstract

The article is devoted to the study of methods and mechanisms for stimulating innovative activities in the Republic of Armenia through enhancing the interaction of science, business and the state, factors, that determine the effective use of these methods and mechanisms, issues of stimulating the development of the knowledge-based economy, as well as the activities of high-tech companies in the Republic of Armenia. In current conditions, the development of a knowledge-based economy can largely be facilitated by the intensification of interaction between science, business and the state. The latter presupposes the expansion of the framework of public-private partnership. Of course, in the current economic conditions, the use of PPP in innovation spheres has become more relevant. Currently, the comparative role of public-private partnership in innovation policy differs in different countries, but there is a growing trend of its influence on innovation activity. Leading foreign countries also recognize the exceptional importance of public-private partnerships

as an effective tool for implementing of innovation policy. The PPP programs that promote close contact between science and the industrial sector of the economy and orient government research towards industrial innovation are typical for all economically developed countries.

On the example of the Republic of Armenia, fundamental issues related to the improvement of the innovation environment were discussed, and some mechanisms were developed to stimulate the development of a knowledge-based economy by enhancing the interaction of science, business and the state.

Keywords and phrases: economy, public-private partnership, science and education, investment, innovation activity, promotion, development, efficiency.

Հասարակության զարգացման ներկայիս փուլում մեծապես կարևորվում են գիտելիքահեն տնտեսության զարգացման, որակյալ կրթության ապահովման և կրթական գործընթացների մշտական կատարելագործման հիմնախնդիրները, քանի որ վերջիններով են հիմնականում պայմանավորված հասարակության անդամների կենսամակարդակի հետագա բարելավումը, աշխատաշուկայի արդյունավետ գործունեությունը, պետության, կրթական հաստատությունների և մասնավոր հատվածի միջև փոխշահավետ համագործակցության հաստատումը, ինովացիոն գործունեության խթանումը, ինչպես նաև տնտեսության համաչափ և կայուն զարգացումը:

Ինչպես հայտնի է, անհատների կողմից կրթության ստացման և վերջինիս որակի բարելավման հիմնախնդիրները մշտապես գտնվել են հասարակության անդամների ուշադրության կենտրոնում, ինչպես նաև իրենց ամրագրումն են ստացել տարբեր նորմատիվային իրավական ակտերում:

Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի [5] 26-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի կրթության իրավունք: Առնվազն տարրական և ընդհանուր կրթությունը պետք է լինի անվճար: Տարրական կրթությունը պիտի լինի պարտադիր: Տեխնիկական և մասնագիտական կրթությունը պետք է հանրամատչելի լինի, և բարձրագույն կրթությունը՝ հավասարապես մատչելի բոլորի համար՝ յուրաքանչյուրի ընդունակությունների հիմունքով:

2. Կրթությունը պետք է ուղղված լինի մարդկային անհատականության լիակատար զարգացմանը և մարդու իրավունքների ու հիմնական ազատությունների նկատմամբ հարգանքի մեծացմանը: Կրթությունը պետք է նպաստի փոխըմբռնմանը, հանդուրժողականությանը և բոլոր ժողովուրդների, ռասայական և կրոնական խմբերի միջև բարեկամությանը և պիտի նպաստի Միավորված ազգերի՝ խաղաղության պահպանմանն ուղղված գործունեությանը:

3. Ծնողներն իրենց մանկահասակ երեխաների համար կրթատեսակ ընտրելու գործում ունեն առաջնության իրավունք:

Մարդու կրթության իրավունքն ամրագրված է նաև ՀՀ Սահմանադրությամբ [1], որի համաձայն՝

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի կրթության իրավունք: Պարտադիր կրթության ծրագրերը և տևողությունը սահմանվում են օրենքով: Պետական ուսումնական հաստատություններում միջնակարգ կրթությունն անվճար է:

2. Յուրաքանչյուր ոք օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով ունի մրցութային հիմունքներով պետական բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթական հաստատություններում անվճար կրթություն ստանալու իրավունք:

3. Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններն օրենքով սահմանված շրջանակներում ունեն ինքնակառավարման իրավունք, ներառյալ ակադեմիական և հետազոտությունների ազատությունը:

Ինչպես հայտնի է, որակյալ կրթության ապահովումն ու կրթական գործընթացների մշտական կատարելագործումը, որպես կանոն, հետապնդում են կրթական անվտանգության ապահովման գերնպատակ: Կրթական անվտանգության ապահովումը, նախևառաջ, պայմանավորված է կրթության գործառույթների արդյունավետ և փոխկապակցված իրականացմամբ **[6]**: Մասնագիտական գրականության մեջ կրթության հիմնական գործառույթների դասակարգման վերաբերյալ առկա են մի շարք մոտեցումներ: Հաշվի առնելով ***անհատի զարգացման վրա կրթության համակարգի ազդեցությունը***¹ այդ գործառույթների շարքին կարելի է դասել.

- անհատի սոցիալականացումը,
- դաստիարակությունը,
- անհրաժեշտ գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների փոխանցումը:

Ըստ հասարակության վրա կրթության ազդեցության² առանձնացվում են կրթության հետևյալ գործառույթները՝

- **սոցիալական** (հասարակության սոցիալական կառուցվածքի վերարտադրություն),
- **մասնագիտական** (հասարակության անդամների մասնագիտական պատրաստման և վերապատրաստման իրականացում),
- **մարդասիրական** (սերնդեսերունդ գիտելիքների և մշակույթի փոխանցում),
- **բարոյահոգեբանական** (արժեքային կողմնորոշում, բարոյական արժեքների փոխանցում և վարքագծի ձևավորում) գործառույթները:

Առանձնացվում են նաև ***դիմացկունության վրա կրթության ազդեցությամբ*** պայմանավորված գործառույթներ՝ մարդկային և ազգային կապիտալի ձևավորում և զարգացում և այլն:

Անհատի, հասարակության և պետության վրա կրթության համակարգի ազդեցությամբ պայմանավորված՝ կրթության հիմնական գործառույթները կարելի է դասակարգել հետևյալ խմբերում.

1. սոցիալ-քաղաքական՝

- հասարակության անվտանգության ապահովում,
- սոցիալական շարժունություն,
- սոցիալական վերահսկողություն,
- հասարակության կայուն զարգացում,
- համաշխարհային քաղաքակրթության մեջ հասարակության ներառում:

2. սոցիալ-տնտեսական՝

- հասարակության մտավոր, մասնագիտական և գիտատեխնիկական ներուժի ձևավորում,
- մարդկային և ազգային կապիտալի ձևավորում և զարգացում,
- մասնագիտական միջավայրի ձևավորում,
- մասնագիտական կողմնորոշում,
- սոցիալական ընտրություն,
- տնտեսական ռեսուրսների վերարտադրություն:

3. սոցիալ-մշակութային՝

- հումանիստական (անհատի սոցիալականացում),
- դաստիարակություն,
- ուսուցում,
- հասարակության մեջ մշակույթի տարածում,
- մշակույթի մեջ նորարարությունների իրականացում,
- արժեքային կողմնորոշում,
- հոգևոր-մշակութային արժեքների փոխանցում,
- սոցիալական պատասխանատվության ձևավորում,
- հասարակական մտածողության ձևավորում:

Այսպիսով՝ կրթությունն անհատի սոցիալական դերակատարման համար անհրաժեշտ հասարակական վարքագծի ձևավորման բաղադրիչներից է և միաժամանակ՝ այն միջոցներից, որի օգնությամբ անհատը մասնակցում է պետության և հասարակության կենսագործունեության տարբեր բնագավառների և սոցիալական ինստիտուտների գործունեությանը: Այլ կերպ ասած՝ կրթությունը սոցիալական ինստիտուտ է՝ փոխկապակցված հասարակության հիմնական ենթահամակարգերի հետ (տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական, մշակութային, հոգևոր և այլն): Կրթությունը մշտապես սոցիալական շարժունության կարևորագույն գործոններից է, հետևաբար կրթական մակարդակը ոչ միայն անհատի սոցիալական զարգացման նախադրյալ է, այլ նաև հասարակությանն ու պետությանը սպառնացող վտանգների կանխարգելմանն ուղղված միջոց՝ միտված հասարակության անվտանգ զարգացման ապահովմանը [6]:

Արդի պայմաններում գիտելիքահեն տնտեսության զարգացմանը մեծապես կարող է նպաստել գիտության, բիզնեսի և պետության փոխգործակցության ակտիվացումը: Վերջինս ենթադրում է պետական-մասնավոր գործընկերության շրջանակների ընդլայնում **[4, էջ 71-91]**: Հայաստանի Հանրապետությունում պետություն-մասնավոր գործընկերությունը կարգավորվում է «Պետություն-մասնավոր գործընկերության մասին» ՀՀ օրենքով **[3]**, որն ընդունվել է 2019 թվականի հունիսի 28-ին: Այս օրենքը սահմանում է պետություն-մասնավոր գործընկերության կարգավորման իրավական շրջանակը, ներառյալ՝ պետություն-մասնավոր գործընկերության ծրագրերի մշակմանը և իրականացմանն առնչվող կանոնները և ընթացակարգերը, կառավարման ինստիտուցիոնալ շրջանակը, կիրառելի չափանիշները և ՊՄԳ-ներին առնչվող այլ հարցեր: Համաձայն «Պետություն-մասնավոր գործընկերության մասին» ՀՀ օրենքի ՊՄԳ-ի՝ որպես հանրային ենթակառուցվածքի և հանրային ծառայության ապահովման և կառավարման նպատակները ներառում են՝

- հանրային ենթակառուցվածքների կենսապարբերաշրջանի ընթացքում անհրաժեշտ ծախսերի կրճատում և դրանց կառուցման, բարելավման, շինարարության, շահագործման և պահպանման որակի բարելավում,

- ակտիվի շահագործման ժամկետի ընթացքում դրա պատշաճ և ժամանակին պահպանման ապահովում,

- հանրային ենթակառուցվածքների և ծառայությունների հասանելիության բարձրացում,

- մասնավոր հատվածի փորձից, ռեսուրսներից, տեխնոլոգիաներից, արդյունավետությունից և նորարարության հետ կապված կարողություններից բխող օգուտների ստացում,

- հանրային ենթակառուցվածքների և հանրային ծառայությունների ոլորտում հանրության նկատմամբ հաշվետվողականության և թափանցիկության բարձրացում,

- Հայաստանի Հանրապետությունում ՊՄԳ ծրագրերի շրջանակներում ներգրավված հանրային ենթակառուցվածքների և հանրային ծառայությունների վերաբերյալ տեղեկատվական բազայի բարելավում,

- անհրաժեշտության դեպքում նոր հանրային ենթակառուցվածքների համար ներդրումների ներգրավում:

ՊՄԳ ծրագիրը պետք է համապատասխանի հետևյալ բոլոր չափանիշներին **[3]**՝

1) ՊՄԳ պայմանագրի համաձայն՝ ունենա առնվազն հինգ տարվա տևողություն, որն սկսվում է հաշվարկվել ՊՄԳ պայմանագրի՝ ուժի մեջ մտնելու

համար անհրաժեշտ բոլոր նախապայմանների (conditions precedent) իրականացման օրվանից.

2) միտված լինի հանրային ենթակառուցվածքի կառուցմանը և (կամ) բարելավմանը և (կամ) շահագործմանը և (կամ) տեխնիկական սպասարկմանը.

3) ապահովի հանրային գործընկերոջ և մասնավոր գործընկերոջ միջև ռիսկերի բաշխում՝ համաձայն ՊՄԳ ընթացակարգերի.

4) ապահովի Հայաստանի Հանրապետության համար տնտեսական շահութաբերություն, այսինքն՝ ունենա տնտեսական շահութաբերության ներքին դրույք, որը կգերազանցի ՊՄԳ ընթացակարգերով սահմանված բազային դրույքը.

5) համապատասխանի Կառավարության ընդունած հանրային ներդրումների կառավարման քաղաքականությամբ սահմանված գերակայություններին.

6) լինի ֆիսկալ առումով մատչելի և այլն:

Հարկաբյուջետային ռիսկերի կառավարման ու ֆիսկալ կայունության ապահովման խնդիրներից ելնելով՝ լիազոր մարմինը օրենքով սահմանված կարգով իրականացված վերլուծությամբ կարող է տալ բացասական եզրակացություն, եթե հաշվարկելուց հետո պարզվի, որ կնքվելիք պայմանագրի գծով պայմանական պարտավորությունների յուրաքանչյուր տարվա հանրագումարը պայմանագրի իրականացման ժամկետի որևէ տարում կհանգեցնի ՊՄԳ պարտավորությունների թույլատրելի սահմանաչափի գերազանցման:

Որոշելու համար՝ արդյոք ՊՄԳ պարտավորությունների թույլատրելի սահմանաչափը կգերազանցվի, հաշվի է առնվում հետևյալը.

- «Պետություն-մասնավոր գործընկերության մասին» ՀՀ օրենքն [3] ուժի մեջ մտնելուց հետո կնքված ՊՄԳ պայմանագրերի համաձայն իրականացվող ՊՄԳ ծրագրերը,

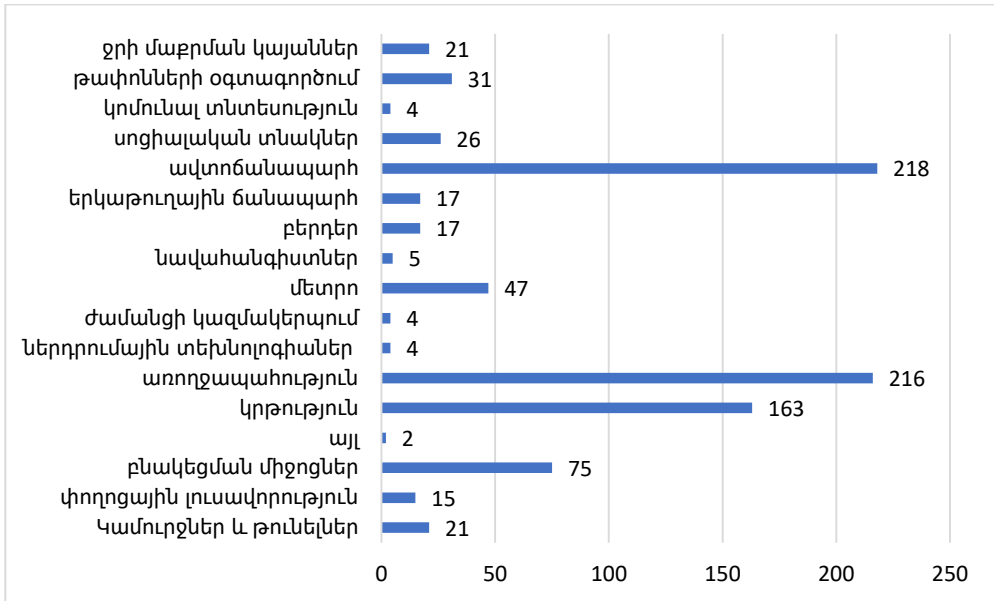
- ՊՄԳ ծրագրերը, որոնց վերաբերյալ ընդունվել է մրցույթ անցկացնելու մասին որոշում, եթե տվյալ մրցույթն անցկացվելու է ընթացիկ ֆինանսական տարում:

Կառավարության որոշմամբ սահմանվում են ՊՄԳ ծրագրերի շրջանակում մատուցվող հանրային ծառայությունների ոլորտները, որոնք պետք է համապատասխանեն Կառավարության ընդունած՝ հանրային ներդրումների կառավարման քաղաքականությամբ սահմանված գերակայություններին:

ՊՄԳ նախագծերի իրականացման առումով առավել հաջողակ երկրներ են համարվում Մեծ Բրիտանիան, ԱՄՆ, Իռլանդիան, Իսրայելը, Ֆրանսիան, Իտալիան, Գերմանիան, Ճապոնիան: ՊՄԳ կիրառության ոլորտներն այս

երկրներում չափազանց բազմազան են: Դա, նախ և առաջ, ենթակառուցվածքն է, ճանապարհները, կրթությունը, առողջապահությունը և այլ ոլորտները:

Ներկայացնենք աշխարհում ՊՄԳ նախագծերի օգտագործման ոլորտները (Գծապատկեր 1.):

Գծապատկեր 1. Աշխարհում ՊՄԳ նախագծերի օգտագործման ոլորտները (նախագծերի քանակ, հազ) [8, էջ 151-172]:

Համաշխարհային պրակտիկայում պետության և բիզնեսի գործընկերության առավել տարածված և կայացած ձևերի թվին են դասվում կոնցեսիաները, պայմանագրերը, վարձակալությունը, համաձայնությունները, համատեղ ձեռնարկությունները [9, էջ 17-33]: Գերմանիան ավանդական ուժեղ պետական իշխանությամբ երկիր է, որը համեմատաբար ուշ սկսեց մշակել և իրականացնել ՊՄԳ նախագծեր: Գերմանիայի դաշնային կառավարությունը կարողացավ ՊՄԳ հայեցակարգը հարմարեցնել իր սոցիալական և տնտեսական խնդիրների հետ, որոնք հիմնված են գործընկերության բոլոր մասնակիցներին առավելագույն շահ տալու ձգտման վրա: Ի տարբերություն շատ երկրների մասնավոր ոլորտի համալիր զարգացումը և նախագծերի իրականացումը հիմնված են հենց Գերմանիայում ընդունված հայեցակարգի վրա: Գերմանիայում ՊՄԳ նպատակը համարվում է ոչ միայն զարգացումը, այլ նաև աղքատության դեմ պայքարը: ՊՄԳ նախագիծը նաև համարվում է

նպատակահարմար միայն այն ժամանակ, երբ կարող է դրական տնտեսական արդյունք տալ ընկերություններին:

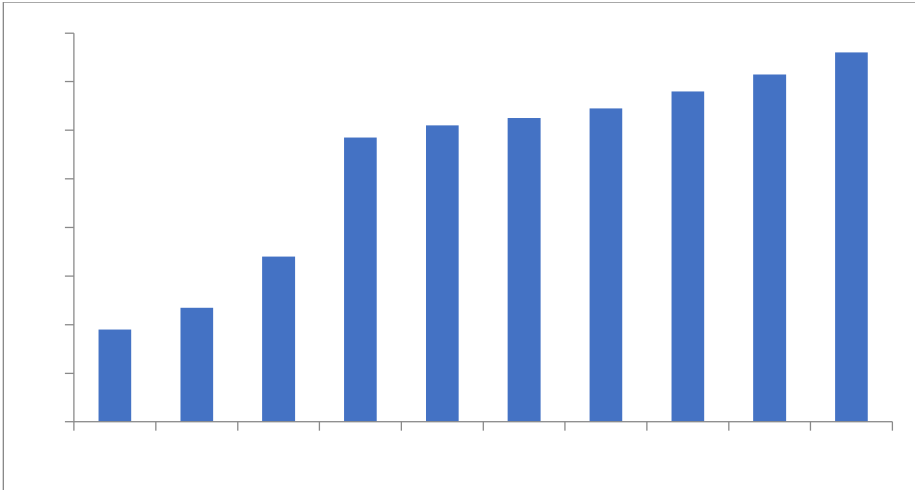
Ներկայիս տնտեսական պայմաններում առավել արդիական է դարձել ՊՄԳ կիրառությունը նորարարական ոլորտներում: Ներկայումս տարբեր երկրներում պետական-մասնավոր համագործակցության համեմատական դերը նորարարական քաղաքականության մեջ տարբեր է, սակայն ի հայտ է գալիս դրա ազդեցության աճի միտում նորարարական ակտիվության վրա: Պետական-մասնավոր գործընկերության՝ որպես նորարարական քաղաքականության իրականացման արդյունավետ գործիքի բացառիկ նշանակությունը ընդունում են նաև առաջատար արտասահմանյան երկրները: ՊՄԳ ծրագրերը, որոնք սերտ շփումներ են խթանում գիտության և տնտեսության արդյունաբերական հատվածի միջև, և որոնք պետական հետազոտությունները կողմնորոշում են դեպի արդյունաբերական նորարարությունները, բնորոշ են բոլոր տնտեսապես զարգացած երկրներին:

Ինովացիոն գործունեություն ծավալելու և նշված քայլերն իրականացնելու համար Հայաստանի Հանրապետությունում գործող ընկերություններն ունեն լավ հնարավորություններ, քանի որ հանրապետությունը տարածաշրջանի երկրների նկատմամբ առանձնանում է մի շարք մրցակցային առավելություններով: Դրանք են՝

- միջազգային չափանիշներին համապատասխանող գիտահետազոտական և փորձարարական աշխատանքների իրականացման կարողությունները,
- տեխնիկական հմտություններով և լեզվի իմացությամբ բարձրակարգ մասնագետները.
- ժամանակակից մասնագիտացումներով ԲՈՒՀ-ական հիմնարար ծրագրերը.
- մրցակցային բարձր մակարդակի աշխատուժը և ցածր գործառնական ծախսերը.
- պետության կողմից ներդրումային դաշտը բարելավելու պատրաստակամությունը.
- ուժեղ Սփյուռքի առկայությունը.
- մտավոր սեփականության պաշտպանության միջազգային չափանիշներին համապատասխանող իրավական դաշտը.
- ՏՏ ոլորտի կայուն և շարունակական զարգացումը և այլն:

Հարկ է նշել, որ ինովացիոն զարգացման առումով տարածաշրջանում Հայաստանին բնորոշ մրցակցային առավելություններից հատկապես պետք է

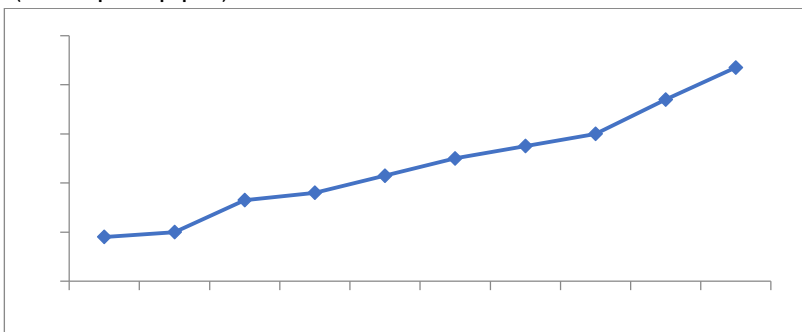
կարևորել նշվածներից վերջինը, որը պայմանավորված է ոլորտում աշխատող բարձրակարգ մասնագետների առկայությամբ և ոլորտի ընկերությունների թվի և շրջանառության կտրուկ աճով [7]: Ստորև ներկայացնենք Հայաստանի Հանրապետությունում SS ոլորտի տարեկան աճի ցուցանիշը (Գծապատկեր 2):

Գծապատկեր 2. Հայաստանի Հանրապետությունում SS ոլորտի տարեկան աճը, % (2010–2019 թթ.) [7]

Պաշտոնական տվյալների համաձայն՝ 2019 թ-ին 2010 թ-ի համեմատությամբ SS ոլորտի տարեկան աճը կազմել է 11,4 տոկոսային կետ, ինչը վկայում է այս ոլորտում իրականացված պետական քաղաքականության արդյունավետության մասին:

Հայաստանի Հանրապետության կայուն տնտեսական զարգացման ապահովման գործում բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտի դերի առավել մանրամասն դիտարկման համար ներկայացնենք նաև SCS ոլորտի մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում (Գծապատկեր 3):

Գծապատկեր 3. SCS ոլորտի մասնաբաժինը Հայաստանի Հանրապետության ՀՆԱ-ում, % (2010–2019 թթ.) [7]:

Ինչպես տեսնում եք, 2010-2019թթ. ընթացքում ՀՀ ՀՆԱ-ում ՏՀՏ ոլորտի մասնաբաժնի ցուցանիշը դրսևորել է կայուն և գրեթե համաչափ աճ՝ 6,9 տոկոսային կետով, այն դեպքում, երբ դիտարկվող ժամանակահատվածում Հայաստանի Հանրապետությունում տնտեսական աճի ցուցանիշը ենթարկվել է զգալի տատանումների: Վերջինս վկայում է Հայաստանի Հանրապետության բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտում զարգացման հզոր ներուժի առկայության մասին, որի արդյունավետ օգտագործումն, անշուշտ, կնպաստի ինչպես բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտի, այնպես էլ ամբողջ տնտեսության հետագա շարունակական զարգացմանը:

Անշուշտ, Հայաստանի Հանրապետության համար ներկա փուլի ռազմավարական գերխնդիրը գիտելիքահեն տնտեսության կառուցումն է՝ հիմնված գիտատեխնիկական առաջընթացի համար առավել լուրջ նախադրյալների առավելագույնս իրացման վրա: Տնտեսությունը որակապես նոր մակարդակի վրա փոխադրելու, այսինքն՝ նոր ստեղծված արժեքում գիտատար ապրանքների, տեխնոլոգիաների, ծառայությունների տեսակարար կշիռն ավելացնելու միջոցով տնտեսական զարգացման քաղաքականությունն իրականացվում է հետևյալ ռազմավարական ուղղություններով՝

- մրցակցային առավելությունների ձևավորում.
- ինովացիոն գործընթացների զարգացում.
- գործարար միջավայրի շարունակական բարելավում.
- արտահանման խթանում.
- տարածքային զարգացում.
- արդյունաբերության զարգացում:

Ինչպես հայտնի է, պետական և մասնավոր հատվածների համագործակցության ակտիվացումը մեծապես պայմանավորված է նաև կրթության որակի բարելավմամբ: Հայաստանի Հանրապետությունում կրթության որակի բարելավման նպատակով ՀՀ Կառավարությունը նախատեսում է կիրառել հետևյալ ռազմավարական մոտեցումները [2].

• **Կարիքներից բխող պլանավորում.** կբազմազանեցվեն ուսումնական ծրագրերը, կրթության կազմակերպման ձևերն ու մեթոդները, կրթություն ստանալու հնարավոր ճանապարհները.

1. կապահովվի կրթական ծրագրերի ճկունությունը՝ դրանք սովորողների, նրանց ընտանիքների, համայնքի և տնտեսության կարիքներին համապատասխանեցնելու հնարավորությունները, կընդլայնվեն դպրոցական պարտադիր բաղադրիչով երաշխավորված դասընթացները, կրթության առանձնահատուկ

պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար անհատական ուսուցման պլանների, մոդուլային ծրագրերի, հոսքային ուսուցման կիրառումը,

2. միաժամանակ կզարգանան կրթության կազմակերպման ձևերը. կընդլայնվեն դուալ և հեռավար կրթության հնարավորությունները, կներդրվի ոչ ֆորմալ կրթության արդյունքների ճանաչման մեխանիզմ, կապեր կստեղծվեն կրթության ֆորմալ և ոչ ֆորմալ ձևերի միջև, ինչը հնարավորություն կտա կրթական ցանկալի վերջնարդյունքներին հասնելու համար ընտրել առավել հարմար, սեփական հնարավորություններին համապատասխանող ճանապարհ: Կներդրվեն ուսումնական պարապմունքների կազմակերպման ժամանակակից մեթոդներ՝ հնարավորություն ստեղծելով օգտագործելու արտադպրոցական հաստատությունները՝ որպես մշակութային կենտրոններ և այլն,

3. կրթության համակարգի բազմազանեցումը կառնչվի նաև ուսումնական հաստատությունների կազմակերպահրավական ձևերին (արդեն իսկ որոշ ուսումնական հաստատություններ վերակազմակերպվել են հիմնադրամների): Կխթանվի ուսումնական հաստատությունների համատեղ հիմնադրման, կառավարման համակարգում սոցիալական գործընկերների մասնակցության հնարավորությունների ընդլայնումը: Կխրախուսվի ցանցային կրթական համակարգերի ներդրումը և համագործակցային միջավայրի ձևավորումը:

- **Սոցիալական երկխոսություն.** կարիքներին արդյունավետ արձագանքելու նպատակով կամրապնդվեն հետադարձ կապի և սոցիալական երկխոսության մեխանիզմները. պարբերաբար կանցկացվեն հասարակական կարծիքի ուսումնասիրություններ, կստեղծվեն հանրային քննարկման հարթակներ, կբարելավվեն որոշումների կայացման մասնակցային մեխանիզմները:

- **Գործընկերային համագործակցություն.** կամրապնդվի գործընկերային համագործակցությունը մասնավոր հատվածի և քաղաքացիական հասարակության հետ: Որոշ գործառույթների իրականացումը, կրթաօժանդակ ծառայությունների մատուցումը կփոխանցվի մասնագիտական ոլորտում արհեստավարժ և հասարակության վստահությունը վայելող կազմակերպությունների: Պետական աջակցություն կցուցաբերվի կրթության զարգացման գերակայություններին և սկզբունքներին համապատասխանող՝ միջազգային և տեղական կազմակերպությունների նախաձեռնությամբ իրականացվող ծրագրերին, որոնք մասնագիտական փորձաքննության արդյունքներով կներառվեն կրթության զարգացման ծրագրերի փաթեթում:

Հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության ներկայիս վիճակը՝ կարող ենք առաջարկել վերջինիս գիտելիքահեն զարգացման խթանման հետևյալ ուղիները՝

- ինովացիոն և ներդրումային միջավայրերի շարունակական բարելավում.

- գիտության, բիզնեսի և պետության փոխգործակցության ակտիվացում.

- ինովացիոն մշակումներ իրականացնող ընկերություններին հարկային, մաքսային, վարկային և այլ արտոնությունների տրամադրում.

- պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների արտադրական ներուժի կիրառում՝ տնտեսության ինովացիոն զարգացման շեշտադրմամբ.

- պետական մակարդակով գիտական մշակումների իրականացման և առևտրայնացման գործընթացների խթանում:

Այսպիսով՝ Հայաստանի Հանրապետության համար գիտելիքահեն տնտեսության զարգացման խթանումն ունի կարևոր ռազմավարական նշանակություն, հետևաբար վերջինս պետք է գտնվի պետության, կրթական և գիտական կառույցների, մասնավոր հատվածի և հասարակության մշտական ուշադրության կենտրոնում:

Գրականություն

1. ՀՀ Սահմանադրություն (փոփոխություններով), // URL: <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=102510>, 5.04.2021:
2. **«Հայաստանի Հանրապետության կրթության մինչև 2030 թվականը զարգացման պետական ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծ**, // URL: <https://www.e-draft.am/projects/528/about>, 5.04.2021:
3. Պետություն-մասնավոր գործընկերության մասին» ՀՀ օրենք, ՀՀՊՏ N 47(1500), 24 հուլիսի, 2019թ.: // URL: <https://www.arlis.am/>, 5.04.2021:
4. Վ. Բոստանջյան, Ա. Զախարյան, Ինովացիոն գործունեության խթանման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում, «Բանբեր ՀՊՏՀ», 2019 N3, էջ 71-91:
5. **Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր**, Ընդունվել և հռչակվել է ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի 1948 թվականի դեկտեմբերի 10-ի 217 Ա (III) բանաձևի համաձայն, //URL: <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=1896>, 7.04.2021:
6. Խաչատրյան Ռ, Հակոբյան Ֆ. Բարձրագույն կրթության դերը կրթական անվտանգության ապահովման գործընթացում, «21-ԲԴ ԴԱՐ» տեղեկատվական-վերլուծական հանդես, N6, 2017, // URL: http://www.noravank.am/arm/articles/detail.php?ELEMENT_ID=16251, 7.04.2021:
7. ՏՀՏ ոլորտը Հայաստանում 2010-2018 թթ. (2019 թ. -ի տվյալները նախնական են), Հայաստանում տեղեկատվական և հեռահաղորդակցության տեխնոլոգիաների ոլորտի հետազոտություն, Ձեռնարկությունների ինկուբատոր հիմնադրամ, URL: <http://www.eif.am/eng/researches/report-on-the-state-of-the-industry/>, 7.04.2021:
8. Агазарян Н. В. Анализ мирового опыта применения механизма государственно-частного партнерства, Государственно-частное партнерство, 2016, Т. 3, № 2, с. 151–172, doi: 10.18334/ppp.3.2.37071
9. Варнавский, В. Г. Государственно-частное партнерство: некоторые вопросы методологии, Вестник Института экономики РАН, 2009, № 3, с. 17–33.